FRANCISCI MARIANI VITERBIEN.

DE HELLENISTIS

IN ACTIBUS APOSTOLORUM

CONTRA SALMASIUM.

Francifci Mariani Viterbien. Bibliothecæ Vatic. Scriptoris Græci de HELLENISTIS in Actis Apoftolorum, contra Salmafium, Suicerum, Olearium, & alios.

C Larifs. Claudius Salmafius adverfus Danielem Heinfium, quod linguam LXX. Interpretum, & Novi Teftamenti Helleniſticam appellarit, atque Helleniſtas, inter quos ſeptem Diaconi, hebræos origine fuiſſe dixerit; tanto cum faſtu, & contemtu invectus eſt, ut omnes ejuſdem ſententiæ, tanquam ineptos, bardos, atque Helleniſticarios (ſic ipſe appellat) irridendos, exſibilandoſque traduxerit. Eum multi magno cum plauſu ſecuti ſunt, ſummiſque, laudibus mira illius eruditione, & fama faſcinati, duobus libris in fraudem inducti, alterum quorum Helleniftica *appellavit, alterum* Funus linguæ Hellenifticæ, *tanta confidentia, ac jactantia, ut alium libellum adjicere non dubitaverit, quem* Offilegium *inſcribere non puduit, additis etiam duobus verſiculis, in quibus ſtultos dicit eos, qui Helleniſticam linguam extitiſſe defendunt: & veritus, ne ſatis intelligerentur, latine, adjecerit* (Funer. pag. 226.) *ſe ipſum commendans:* Dignum opus Herculis clava: nullum ille monftrum monftrofius mactavit. *Ita, quod credit ſe proſtraſſe Helleniſtas, Herculi ſeipſum comparat, imo multo præfert. Quis non exhorreat hunc Herculem furentem?*

A Ego

Ego ſtatim atque in meas manus illi libri inciderunt, ab amico rogatus, quid ſentirem, non potui facere quin illud Martialis occinerem:

Nuper erat Medicus, nunc eſt Veſpillo Diaulus.

Quis enim ad tantam jactantiam non commoveatur? Quis non ſtupeat hominem doctum, & eruditum linguam feretro impoſuiſſe, & cum accenſis funalibus ducere ad ſepulturam? Quis non rideat Archiatrum nobiliſſimum combuſtæ linguæ oſſa ſe inveniſſe, & collegiſſe jactantem? Veniamus nunc ad Salmaſii reprehenſiones. Is Sacrorum Librorum ſermonem nullo pacto dici poſſe linguam Helleniſticam contendit, quia nunquam ita appellata invenitur apud antiquos. At neque Helleniſticarii dicti ſunt ejus ſententiæ homines multi, & magni, & tamen hoc nomine eos appellavit primus. An ipſe inepte, atque invidioſe imponendorum nominum facultatem ſibi arrogat, alios propriis, & uſitatis nominibus uti non concedit? Linguam Helleniſticam vocavit eruditiſſimus Scaliger, quem ideo laudat Aug. Pſeifferus, nec rejicit Jo. Olearius*, nec Boeclerus. Nolo catalogum texere doctiſſimorum hominum ejuſdem ſententiæ, ne videar in quæſtione de voce, ut ajunt, abuti tempore. Satis erit ſi Huetium, Calmetum, Druſium, Moduy, Lightfootum, Glaſſium, Lamy, & Boſſuetum, Salmaſio opponam, unuſquiſque quorum cum eo poteſt de eruditione contendere: audiamus duos poſtremos. Bernardus Lamy in Apparatu Biblico cap.* IX. Facta eſt, *inquit*, ſpecies Schiſmatis inter Judæos: etenim quia græca ubique notior erat, fuere Judæi etiam extra Alexandriam, qui verſiones græcas Bibliorum legerent in Synagogis, ideo dicti Helleniſtæ, & habiti deſpectui ceteris Judæis, qui hebræis Bibliis uterentur. *Boſſuetus vero in Hiſtor. Univerſali ad ann. Chriſti*

sti 277. Hebræi, *scribit*, fecerunt sibi græcam quandam linguam hebraismis mistam, quæ Hellenistica appellatur. Septuaginta Interpretes, totumque Novum Testamentum hac dialecto scriptumest. *Omitto Card. Baronium, ad an. 34., Fleury, aliosque plurimos. Non multis ante annis Gaspar Scioppius, ut notat Borrichius, aliique Viri celeberrimi, latinæ linguæ auctores in varias classes diviserunt, eisque ætates assignarunt, & in auream, argenteam, æream, ferreamque distribuerunt, quum antea nemo unus hanc nomenclaturam usurpaverit. Ideo ne insani, inepti, phanatici censendi sunt, sicut Heinsium, & Drusium Salmasius appellat, quod Hellenistarum linguam a reliquis græcæ dialectis distinctam esse arbitrantur? Adde quod Salmasius eo vecordiæ abreptus est, ut neget Hellenismum in pluribus vocibus stare posse. Num in unico verbo barbarismum grammatici ponunt? Num* In convertendo Dominus captivitatem *in sola voce* Dominus *est græca constructio? Num quum canit Horatius:* abstineto irarum, *non stat in utraque? Nescit* συντάττεσθαι, & σύνταξιν *una in re nec concipi, nec dici posse? Ipse Claudius Novi Testamenti dictionem fatetur non esse puram, quid igitur impedimento est, quo minus homines docti ad hanc indicandam Hellenisticam appellitent, sicut hispanitatem in Quintiliani Declamationibus Philelphus, & Franciscus Silvius, Patavinitatem in Livio Asinius Pollio, in Hadriano rusticitatem Senatus Rom., & Cicero in Metelli laudatoribus peregrinitatem notarunt? Sed in hac quæstione, quæ ad nomen pertinet, non est operæ pretium diutius immorari. Veniamus ad illam, quæ ad historiam pertinet, & est majoris momenti: Utrum Hellenistæ, quorum in Actis Apostolorum mentio fit, Hebræi fuerint, qui græce loque-*

rentur, an græci, qui ad veram Religionem transierant. Multi cum Salmasio septem Diaconos Hellenistas, aliosque græci sanguinis esse volunt. Ego contra excepto Nicolao, omnes filios Abrahæ fuisse quolibet pignore contendo. Adversariorum argumentum præcipuum illud est, quod Actorum cap. 6. Hebræi ab Hellenistis distinguuntur: Ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς ἑβραίους: Factum est murmur græcorum (*in Orig.* Ἑλληνιστῶν *i. Hellenistarum*) contra Hebræos: *atque hinc concludunt: ergo Hellenistæ non erant hebræi, sed græcæ stirpis, qui Christi legem amplexi fuerant. Heic notandum, quod ipse Salmasius pluribus in locis, præsertim Funer. p.226. se scire scibit* Ἑλληνιστὰς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων *distingui, ut atticistæ ab atticis, & in Præfatione famosi libri* de Usuris, *Hellenistas non de græcis, sed de aliis interpretatur, qui græce loquebantur. Quod repetit Ossilegii pag. 345. Si igitur græcorum filii non erant, idest* τῶν ἐθνῶν*, restat, ut essent ex genere Abrahæ. Atque hoc ut clarius pateat, Interpres Syriacus illud Actor. cap. 9. v. 9.* Paulus disputabat cum Hellenistis, *diserte explicat hoc pacto: disputabat cum hebræis. Et S. Joannes, qui græce scripsit, ita locutus esse adnotatur in Codice pariter Syriaco num.* XIX. *Biblioth. Vaticanæ septingentis, & amplius annis ab hinc exarato, ubi sic notatur in fine:* Explicit annunciatio Joannis, qui Hellenistice locutus est Ephesi. אלינסתין, Hellenistin *de Hebræis græcissantibus dici docet Buxtorfius, si quis alius harum rerum peritissimus in Lexico Chaldaico. Quis enim ignorat, nomen hoc Hellenistes ab* ἑλληνίζειν *etymon habere, quod significat non* græcum esse, *sed* græcos imitari, *Consulant Budæum, Crispinum, Schrevelium, Tusanum, Scapulam, Hen. Stephanum, & quotquot* λεξικὰ *com-*

posuerunt. Si illi igitur Diaconi, ut fatetur Salmasius, Hellenistæ erant, fateatur necesse est, non fuisse græcos origine, sed græcam dialecton solum usurpasse eo, quod in urbibus, ac provinciis nati, vel morati fuerunt, ubi græca lingua usurpabatur. Ideo S. Joannes Evang. cap. 7. v. 35. nominat διασπορὰν ἑλλήνων. i. δώδεκα φύλας ἐν διασπορᾷ; duodecim Tribus in dispersione, *ut notat Salomon Glassius Philolog. l. 1. sect. 2. pag. 1497., conceditque Salmasius in Hellenistica pag. 220.*

Hebræi enim per totam ferme Asiam, aliasque Mundi partes dispersos fuisse solus ignorat, qui secundum caput Act. Apostolorum nunquam legit, ubi Judæi ex omni gente, quæ sub cœlo est, recensentur, quique nunquam vidit Jacobi Epistolam duodecim tribubus ἐν διασπορᾷ, *neque S. Petri* τοῖς τῆς διασπορᾶς παρεπιδήμοις. *Prætereo epistolam ad Hebræos, quæ etsi credatur eorum lingua primo exarata, nempe Syriaca; tamen a S. Luca subito, aut, ut alii putant, a S. Clemente in græcam linguam fuisse conversam indubitatum est. Ad hæc quid Salmasius?* Judæi illi ex omni genere, *inquit*, collecti erant, sed major pars eo nomine appellabatur, quia erant Proselyti, & Judæorum legem amplexi fuerant. *Verum, ipse dixit. Equidem nonnulli erant proselyti, & tamen ab Hebræis S. Lucas illos distinguit disertissime eodem capite 2. Act., ubi inter alios enumerat* Cyrenenses, Judæos, & Proselytos, *quos S. Chrysostomus illos esse ait, qui* Colentes *dicuntur (in Act. c. 17. v. 17.) quia Judæi, ut notat Homilia de S. Pentecoste* πανταχοῦ τῆς γῆς διεσπαρμένοι ἦσαν. i. ubique gentium dispersi erant, *quarum multas recenset Philo in Legatione ad Cajum; & Rex Agrippa apud Josephum lib. 2. de Bello Jud.* Οὐ γάρ ἐστιν ἐπὶ γῆς οἰκουμένης δῆμος, ὃ μὴ μοῖραν ἔχων ὑμε-

τέρων. i. non est in terra habitata populus, ubi portionem vestram non habeat. *In sola Ægypto Hebræorum decies centena millia habitasse testis est idem Philo* in Flaccum. *An de Proselytis sollicitus erat Agrippa, an de advenis loquebatur Chrysostomus, & Philo Judæus? Major pars, ait Salmasius, erant Proselyti. Sed hoc repugnat Scripturæ, & SS. Patribus. Pharisæi profecto, qui maximum legis studium, fervoremque præseferebant, ac terras, & maria circumibant, vix faciebant* Proselytum unum. *Matth.* 23. 15. *Alii hebræi id sibi fas esse non credebant, ut ait S. Cyrillus*: ἐξηγεῖσθαι ἀλλογενέσι τὸν νόμον, οὐκ ἀνέγκλητον ἦν. *Adde quod libros legis gens Judæa, ut notat S. Augustinus l.* 2. *de Doctr. Christ. c.* 15. ceteris populis vel religione, vel invidia prodere nolebat; *Et S. Ambrosius l.* 9. *in Lucam*: Nullus antequam Christus, nationum populos vocavit ad Ecclesiam. *Idem asserit S. Gregorius in Homilia, quæ legitur Fer.* v. *Quadrag. Ideo Clar. Millius, aliique illud cap.* 9. *Act.* Disputabat cum græcis *explicant* cum hebræis Hellenizantibus; *Adduntque rationem,* quia nondum gentibus prædicatum erat Evangelium. *Unde igitur habet tot proselytos adeo excellentes Salmasius, ut ex iis septem eligerentur, atque hebræis ipsis anteferrentur, quibus promissio facta est, & propter quos præcipue Christus carnem induit?* Non veni nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel, *Matth.* 15. 24. *Quis vero tanta eloquentia, & virtute præditus extitit, qui tot gentes ad subeundum onus legis,* καὶ περιτομὴν *acerbissimam induxit, id quod nec illius ætatis hebræi, nec* patres eorum portare potuerunt, *ut legimus Act. cap.* 15. *præsertim cum salus sola fide in Christum venturum acquiri potuerit? Tanta ne fœcunditate donata*

est

est Ancilla, quæ in servitutem generat (*Gal.* 4. 28.) *ut Libertinos, Alexandrinos, Cyrenenses, Asianos, aliosque veræ Religionis filios pareret, quod solis Christi discipulis, idest* filiis liberæ, filiis promissionis (*Galat. ibid.*) per Spiritum non servitutis, sed adoptionis filiorum *reservabatur? Roman.* 8. 15. *Salmasius quum videret hunc tam grandem Proselytorum numerum difficile persuasu per tot regna divisum, quibus S. Petrus, & Jacobus miserunt Epistolas, (Offil. pag.* 328.) *fatetur, in omnibus iis regionibus linguam græcam fuisse usurpatam, sed negat in Synagogis. Ecce tibi aliam stropham. Audiamus quam afferat caussam.* Quia plurimi ex iis, *ait*, hebraice sciebant haud minus quam Paulus. *Risum teneatis amici! Qui Syriacam linguam callerent, erant profecto multi, sed qui hebraicam, quos S. Chrysostomus* βαθεῖς ἑβραίϰς. i. profundos hebræos *vocat, paucissimi vel inter Israelitas, quod ex Esdra notum est, atque ex stupore hebræorum, quum in Templo Christus Isaiam interpretatus est. Quin imo multi sunt, inter quos Huetius in Demostr. Evang., aliique apud Basnage, & Fabricium, qui asserere non dubitant, & argumentis probant, neque Josephum, neque Philonem Judæorum facile doctissimos Mosis, & reliquorum Prophetarum libros intellexisse. Verum sicut nullum argumentum hanc in rem de more Claudius affert, ita nec ullam confutationem opponere operæ pretium est. Ut tamen magis magisque in aperto sit hujus hominis in decidendo inconsulta facilitas, audiamus Tertullianum, qui testatur, hebræos palam lectitasse LXX. Interpretes, quod non ignorat Salmasius in Fun. pag.* 89. *& alibi. Adde quod S. Justinus in Palæstina natus eandem versionem in Synagogis servatam affirmat, quod propter Justiniani Novel-*

vellam 146. *inficiari non potuit ipse Fun.pag.*91. *& quia jam fassus fuerat* Syriam Palæstinæ propter diuturnum Macedonum Imperium, *ut ait in Hellenistica pag.*121. totam græcos occupasse; *Quod idem est ac fateri, Judæos Palæstinæ Hellenistas exstitisse. Quid quod ex Talmud indubitatum est, ut jam attigimus, Cæsareæ in Urbe principe Sacra Biblia quidem, sed græca in Synagogis fuisse lecta? Quam lectionem, quam Hellenisticam vocat, quum R. Levi vehementer improbaret, R. Iose respondit haud aliter fieri posse,* quia hebraice non intelligebant. *Hæc refert Buxtorfius in Thesauro Rabbinico, qui de suo etiam addit:* ergo græce sacra legere in Synagogis fuit permissum, quod a multis negatur. *Et Salmasius cum sua confessione, & conscientia constrictus teneatur, tamen exultat, atque illudit adversarios, nec unquam ab hoc enthymemate sese explicat:* ἑλληνίζειν, *a quo* Hellenistes *dicitur, significat* græcos imitari, *sicut Hellenismus* ἑλληνισμὸς *l.* 2. *Machab. v.* 13. *vocatur nefarium Jasonis scelus, qui multos hebræorum ad græcum ritum* ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα *transferre ausus est. Ergo Hellenistæ loquebantur græce quidem, sed græci non erant. Barbari Ambraciotæ, quum in Argos Amphilochium recepti fuerunt, græcorum linguam, moresque didicerunt: de iis Thucidides scribit, quod* ἑλληνίσθησαν, *idest* hellenizare docti sunt, *novumque induerunt nomen, non retinuerunt antiquum. Quis enim Judæum, qui Christianus factus sit, hebraistam appellaret?* Omnis, *scribit ipse Salmasius Fun. p.*258. qui græca utitur lingua cum græcus non sit origine, ἑλληνιστὴς est, sicut Jonicus ἀττικιστὴς dicitur, si relicta vernacula lingua scribere malit attice. *Hæc verba Salmasii, quam male sibi constet, & quam adversan-*

tia effutiat, manifestissime demonstrant. Si igitur Proselyti non fuissent hebræi, non græcissantes, sed hebraizantes appellari debuissent: Judæorum enim ritus sermonemque didicissent: Sicut Paulus contra Petri simulationem differens Gal. 2. 14. Quomodo, *ait*, cogis gentes judaizare, *ἰουδαΐζειν? Solo hoc exemplo tota hæc controversia dirimitur. Sed veniamus ad argutias Salmasii, quæ aliquid ponderis habuisse visæ sunt quibusdam, sed leviores sunt funereo pulvere, & fragiliores ossibus exustis. Primum, quod jam attigimus illud est, quod cap.* VI. *Actor. sic legimus.* Ἐγένετο γογγυσμὸς ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς ἑβραίους. i. Factum est murmur græcorum, *seu Hellenistarum*, contra hebræos. *Hoc in loco Hellenistæ, inquit Salmasius, distinguuntur ab hebræis. Quis it inficias?* Ergo, *addit*, Hellenistæ non erant hebræi. *Congerit etiam aliud σόφισμα ex cap.* XI. *v.19. ubi S. Lucas narrat discipulos dispersos post Stephani cædem perambulasse varias provincias usque Antiochiam* nemini loquentes verbum nisi solis Judæis (*sic refert Salmasius, statimque adjungit,*) quosdam ex ipsis Cyrenenses, qui erant & Cyprii, Antiochiam ingressos non Judæis solum, sed ETIAM HELLENISTIS verbum Dei prædicasse. *Heic accusandus est Salmasius, quod Sac. Scripturæ verba interpolarit. Nam illud* nisi solis Judæis, sed etiam Hellenistis *non ita legitur, sed* μηδενὶ λαλοῦντες, εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. *Versu insequenti profecto narratur, quod Cyprii, & Cyrenæi aliquot introeuntes in Urbem allocuti sunt Hellenistas. Fraus igitur, & fallacia in verbis* nisi solis Judæis, *& in* sed etiam, *manifeste apparet. Verum hæc in præsentiarum prætereo. Respondeo igitur: Judæi in primo, & secundo exemplo, distin-*

guuntur ſane ab Helleniſtis, ſed ajo diſcrimen non eſſe, quod eſſent diverſæ originis, ſed quod diverſa lingua uterentur, contrariiſque opinionibus imbuti eſſent. Et contra Claudium hoc torqueo enthymema, ut primo intuitu noſcatur, quam infirma ſit illius argutatio. Judæi ſæpe in Evangelio Phariſæis opponuntur: Ergo ne Phariſæi non erant hebræi? Actorum cap. IX. *v.* 22. *legitur Paulus* συνέχυνε τὰς Ἰουδαίους confundebat Judæos: *num Iudæus non erat? Num murmuratio contra aliquem diverſitatem generis facit, & diſputatio minime? Alia exempla proferre poſſem, ſed unum addam ex Matt.* XVI. *v.* 14. *ubi Chriſtus Apoſtolos interrogat*: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerunt: alii Joannem Baptiſtam .... Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit: Tu es Chriſtus &c. *Videre poterat heic Salmaſius oppoſitos ſenſus, interrogationes diverſas, contrariaſque opiniones: imo ipſe Chriſtus diſcrevit diſcipulos ab aliis hominibus, ut notat S. Hieronymus in hunc locum. Num Apoſtoli non erant homines? Sicui tamen hoc ſatis non eſt, addam* παράδειγμα *ſimillimum ex cap.* IX. *Actor.v.*26. Saulus cum veniſſet in Hieruſalem, tentabat ſe jungere diſcipulis, & OMNES eum timebant.... Barnabas autem apprehenſum illum duxit ad Apoſtolos. *An Barnabas Chriſti diſcipulus non erat? Sed hæc Claudius, ejuſque ſocii non meditantur. Afferamus itaque Athenæi locum, in quo ipſe magnifice ſe jactat, nec intelligit ſibi eſſe contrarium. Ille eruditus Naucratita diſtinguit Philemonem, Menandrum, & Lyſiam ab Helleniſtis* ἑλληνίζουσιν. *Illi* ἀργυρώματα, χρυσώματα, καὶ χαλκώματα *dicebant, quæ* ἀργυροῦν κόσμον, χρυσοῦν, καὶ χαλκοῦν *Hellenizontes appellabant. Heic noſter Claudius*

con-

contendit, Hellenizontas, ſeu Helleniſtas eos græcos eſſe, qui elegantiſſime loquebantur, quia Helleniſmus præcipua laus eſt in Scriptoribus: Et Iove judicat æquo. Addit præterea, Helleniſmum eſſe perfectiſſimum ſcribendi genus, quia Rhetores, & præſertim Aphthonius lib. 6. inter Oratoris laudes illum in primis requirit: adeoque quum in Sac. Bibliis ſermo ſit Syriaſmis, atque hebraiſmis refertus, ut ipſe contendit (diſſentiente tamen Cl. Schwartio, Oleario, aliiſque) nemini niſi inſanienti venire poſſe in mentem putat, Sac. Scriptores fuiſſe, & poſſe dici Helleniſtas, qui ſermone vili, atque ineleganti uſi ſunt. Veriſſimum eſt, Helleniſmum in primis Rhetores ſuis diſcipulis inculcaſſe, qui nec Attici, nec in Græcia nati erant, ſicut ipſe Aphthonius teſte Fabricio Bibl. Græc. lib. 4. Sed quotuſquiſque ad eam laudem aſpirabat? Quare Claudius ſtudioſiſſimos quantum volet, ſibi fingat Hellenizontas, atque elegantiſſimos ſupra κόσμον ἀργυροῦν, καὶ χρυσοῦν, num aureum, atque argenteum dicendi genus Demoſthenis, Theophraſti, & Xenophontis æquare poterant? Quando igitur proponit Athenæus phraſin illorum ſummorum hominum, & Hellenizonton, ideſt, eorum, qui illos æmulabantur, ſolum indicat dictionis differentiam, non elegantiæ palmam tribuit Helleniſtis. Quis enim, ut Menandrum, & Philemonem prætercam, Lyſia elegantior unquam extitit, aut eſſe potuit, quem venuſtiſſimum, & politiſſimum cenſet Cicero, quem Dionyſ. Halicarnaſſæus τὸν ἀττικῆς γλώττης ἄριστον κανόνα appellavit, quem Quintilianus elegantem, & perfectum vocat, & Suidas de eo ſcribit, quod καθαρότητι τῆς φράσεως μηδένα ἔχει μιμητὴν πλὴν Ἰσοκράτους. Photius pariter commendat illius πολλὴν τὴν καθαρότητα, καὶ σαφήνειαν. Julius Pollux ab Imperatore M. An-

tonino

tonino Magister δυγλωττίας *filio suo datus,* ἀργυρώματα, χρυσώματα, καὶ χαλκώματα *recenset, sed* ἀργυροῦν, χρυσοῦν, καὶ χαλκοῦν κόσμον *ignorat. Quare Hellenistæ sæpe a bene loquendo procul aberant, sicuti Strabo Cares* κακῶς ἑλληνίζοντας, *idest* malos Hellenistas *pronunciat, qui etiam ab Homero* βαρβαρόφωνοι *dicti sunt, ut notat Bochartus lib.* 1. *cap.* 7. *Chan. Jam Claudius suo sibi gladio jugulandus est. Hellenistæ non* χρυσώματα, *nec* ἀργυρώματα *usurpabant, sed* χρυσοῦν κόσμον, καὶ ἀργυροῦν: *Sed ita D. Paulus locutus est in ep.* 2. *ad Timoth. cap.*2. *v.*20. σκεύη χρυσᾶ, καὶ ἀργυρᾶ: *D. Paulus ergo erat Hellenista, ergo etiam ceteri Apostoli. Hellenistæ igitur erant hebræi, ergo reliqui etiam Apostoli. Veteris quoque Testamenti Interpretes, qui certe fuerunt Iudæi, eadem phrasi usi sunt. Legimus in Exodo non semel* σκεύη χρυσᾶ, καὶ ἀργυρᾶ, *sicut cap.* 3. *v.* 22., & *in lib. Regum bis, terque, ut lib.* 1. *cap.* 6. *v.* 8., & *lib.* 2. *cap.* 8. *v.* 10., & *lib.* 4. *cap.* 25. *v.*14. Κόσμον *vero* χρυσοῦν *Eccli. cap.*20.*v.*21. & *Machab. c.*1. *v.*22. & *lib.*2. *cap.* 5. *v.* 3. χρυσῶν κόσμων ἐκλάμψεις. *Concludendum est igitur, Hellenistas extitisse LXX. Interpretes: Ergo Hellenistæ fuerunt Hebræi. Imitatores igitur fuerunt græci sermonis, sed minime* Hellenes, *idest* græci. *Et ideo nos figuram Hellenismi dicimus, quum Syntaxim græcam latini imitantur, ut* major horum est caritas, & *alia similia. Nonne intelligenti hæc satis sunt? Et tamen Salmasius acrius instat, ac Theocritum opponit, qui Idyllio XV. mulieres quasdam Syracusanas inducit spectantes Alexandriæ festum Adonidis, quæ cum a quodam illuderentur ob loquelam* πλατισδοῦσαν, *se aperte Syracusias esse fassæ sunt, sed Corinthias origine, quare ita respondent:* δωρίσδεν δ' ἔξεστι τοῖς δωριέεσσιν.

Ergo,

Ergo, ait, si Dorides feminæ δωρίζειν dicuntur, etiam de iis, qui in græcia nati sunt potest usurpari ἑλληνίζειν, adeoque veros græcos posse appellari Hellenistas. At homo eruditissimus non cogitat, vel dissimulat Syracusanas illas ἐκ γῆς τ̃ δωρίδος, & Κορινθίας ἄνωθεν, ut poeta ipse loquitur, jure δωρίζειν dici, quia dorica dialectus non erat Siculis propria, sed post adventum Peloponnesiorum, sicut latina, post quam subacti sunt a Romanis, adscita fuit ab iis. Trinacria enim non modo tribus promontoriis, verum etiam tribus incolarum generibus est celebris, & ideo trilingues ab Apulejo lib. 11. dicti sunt, quod etiam Taubmannus observat ad Prologum Menechmi, quum Plautus ipsum Sicilissantem fingit in scena Illyrica, quia Comœdia, cujus præcipuæ personæ Siculos repræsentabant, optime, ut notat Salmasius idem Ossilegii pag. 113., Sicilissare dicitur. Hæc tam clara sunt, ut intelligere non satis possim, quo pacto Claudius tam male Heinsium acceperit, nisi quod forte inter se aliqua simultas, seu æmulatio intercesserit (quod ex epist. Leon. Allatii facile possem ostendere) quæ tot flatus ipsi excitaverit, tantamque bilem commoverit, ut perspicacissimum illius ingenium excæcarit. Certe nunc Viri eruditi Salmasii opinione posthabita, contrariæ adhærent, ut in principio vidimus, conceduntque, Alexandrinos Judæos Hellenistas fuisse dictos, eosque non solum in Regia Urbe, verum etiam in aliis, atque in ipsa Metropoli Hierosolyma habuisse Synagogas, quod Claudius inficiari non potuit Funer. pag. 190. ubi versio τῶν LXX. legebatur, quia hebraice, inquit, non norant. Eam interpretationem ideo Hellenistæ præsertim Ægyptii summopere amplexabantur, quia auctore Ptolemæo Rege facta fuit, adeoque illis cordi erat, ut an-

nuum

nuum festum instituerint pro gratiis agendis Deo, non Ptolemæis, ut delirat Salmasius, ἐυχαριϛήσαντες τῷ θεῷ, *scribit Philo in vita Mosis, ob tantum beneficium. Hac de caussa Hebræi* βαθεῖς, *& præter æquum religiosi, sicut de R. Levi adnotavimus, lectionem ejusmodi in Synagogis ægre ferebant, & angue pejus aversabantur, Hellenistas vero haud aliter, quam Apostolum, tanquam profanos,* ἀποσυναγώγους, *atque, ut ait Lamy, veluti Schismaticos ne aspicere quidem sustinebant illi, quos* βαθεῖς ἑβραίους : i. profundos Hebræos *appellat Chrysostomus Hom. 20. p. 169. edit. PP. S. Mauri, ob penitiorem cognitionem hebraicæ linguæ, non quia ab origine* ἀνέκαθεν, *ut contendit Salmasius, tales erant. Sic* βαθεῖαν καρδίαν, *Hierem. 17. v. 9.* Ὄρθρου βαθέος *Lucæ XXIV.* βουλὴν βαθεῖαν *apud Isaiam, non origini referuntur, sed significant profunditatem, modumque eximium. Audiamus S. Chrysostomum, cujus verbis subscribunt Theophylactus, Oecumenius, aliique in Homil. laudata ad illa verba Act. cap. 9. v. 29.* ἐλάλει πρὸς τοὺς ἑλληνιστὰς, *sic commentatur :* ἑλληνιστὰς τοὺς ἑλληνιστὶ φθεγγομένους λέγει. καὶ τοῦτο σφόδρα σοφῶς. ἐκεῖνοι γὰρ ἄλλοι οἱ βαθεῖς ἑβραῖοι οὐδὲ ιδεῖν αὐτὸν *(Paulum)* ἐθέλησαν, *idest*, Hellenistas græce loquentes appellat, idque valde sapienter : illi enim alii profundi hebræi neque aspicere Paulum volebant. *Sed nullibi tam manifeste Claudius suas technas prodit, quam ubi declinare satagit illud telum, quod ex Nicolao diacono contortum est, qui* Proselytus Antiochenus *dicitur cap. 6. Act. Quare, inquiunt, Proselytus hic cognominatur, si omnes ex sententia Salmasii erant Proselyti? Hæc exceptio, ut ajunt, firmat regulam in contrarium. Is nihil territus Fun. pag. 81., ita, inquit, cognomina-*

minatus est, quia solus unus ab Antiochia: reliqui illi hellenistæ quidem fuerunt, sed Hierosolymitani. Jam quisque videt quem infans sit Hierosolymitam advenam, seu proselytum dicere. Sed hoc non urgeo. Inter illos septem adnumeratur etiam Philippus Diaconus ex Cæsaræa, ubi domum, & filias habebat, ut legimus Act. cap. 21., & confirmat Eusebius l. 33., & Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Cur igitur s. Lucas non scribit Philippum advenam Cæsaræensem, sicut Nicolaum advenam Antiochenum appellavit? Quid quod si Hellenistæ hebræi non erant, illud murmur ex contemtu in Ministerio quotidiano viduarum, statim, & nullo negotio ab hebræis comprimi potuisset. Vos, reponere poterant, vos græcæ progeniei, & allophyli, qua fronte pares esse, ac certare nobiscum audetis, qui sumus ex semine Abrahæ? Præclare vobiscum actum arbitraminor, si divinæ legis, & Mysteriorum participes fecimus, quos ut profanos ab ipso Templi vestibulo procul esse oportebat. Sed redeamus ad septem Diaconos. Stephanus, *inquit Salmasius, Fun. pag. 86.* ut hellenista græce intelligebat, non hebraice, *eratque ex hellenistis, qui a Judaismo desciverant. Ex proselytis igitur esse contendit. Sed illa verba, quibus in concione usus est Act. cap. 7.,* ἄνδρες ἀδελφοὶ, Viri fratres, ὁ θεὸς ὤφθη πατρὶ ἡμῶν, Deus apparuit Patri nostro Abraham. γένος ἡμῶν genus nostrum, *& alia ejusmodi, quæ præcipue suos persecutores tangebant, tum Stephanum, tum hellenistas illos ex hebræorum Sanguine fuisse luce clarius demonstrant.*

Quo enim pacto ex ethnico Christianus factus, & hebræorum Synagogæ renuncians, ut vult Salmasius, idest cum hebræis nulla cognatione conjunctus, tum Abraham,

braham, tum alios Patriarchas appellare Patres *potuisset? An quia illos fidei in Christum veluti parentes agnoscebat? Verum Protomartyr Patres vocat etiam, qui noluerunt obedire Deo, & Moysi, cap. 7. v. 39.* Ὀυκ ἐθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, noluerunt obedire Patres nostri. *Hi scelesti non poterant dici parentes in Fide: consequens igitur est, Patres fuisse dictos solum propter sanguinis conjunctionem. Ergo Stephanus erat hebræus. Restat, ut de Libertinis etiam videamus, an verum sit fuisse græcæ stirpis, ut de more Claudius asserit animosius, quam verius. Hi Hierosolymæ Synagogam habebant, & græcis Bibliis utebantur, quia ex iis erant, quos Romani sub Pompejo victos postea libertate donarunt, ut plerique omnes Interpretes adnotant cum Chrysostomo Hom. 21. pag. 169. Maur. Si ergo hi erant ex genere Abrahæ, quis non concedet, eos omnes, qui cum Protomartyre disputabant, fuisse hebræos? Audiamus Oecumenium:* λιβερτῖνοι οἱ τῶν Ῥωμαίων ἀπελεύθεροι λέγονται. ᾤκουν δ' ἐκεῖ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ξένοι ἐξ ἀλλοδαπῶν πόλεων, καὶ συναγωγὰς εἶχον, ἔνθα ἔδει τὸν νόμον ἀναγιγνώσκεσθαι. i. Libertini dicuntur Romanorum liberti: habitabant autem ibi ... ubi legem legere oportebat. *Audiamus modo Philonem De legat.* ad *Cajum*: πέραν τοῦ τιβέρεως ποταμοῦ, μεγάλης τῆς Ῥώμης ἀποτομὴν κατεχομένην, καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰουδαίων: Trans Tiberim fluvium magnæ Romæ portionem detentam, & habitatam a Judæis. *Unde Martialis l. 1. Epigr. 42.*

.... Transtiberinus ambulator,
Qui pallentia sulfurata fractis
Permutat vitreis .....

At qui nam erant hi Judæi, nisi illi, quos Oecumenius,

menius, *& Chryſoſtomus appellat Romanorum libertos?* *In manibus eſt Philo*: αἰχμάλωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς Ἰταλίαν, ὑπὸ τ̃ κτησαμένων ἠλευθερώθησαν. i. jure belli enim in ſervitutem redacti, & ducti in Italiam, a poſſeſſoribus libertate donati ſunt. *Eat nunc Salmaſius, & clamet, hos libertos fuiſſe græci generis Fun. pag.* 109. *Exclamet*: Libertini illi non fuerunt Judæi, ſed helleniſtæ. *Fuiſſe Iudæos ex Philone, aliiſque vidimus, extitiſſe Helleniſtas Salmaſius concedit. Quid reſtat igitur, niſi helleniſtas omnes fuiſſe Iudæos? Iam vero oſtendamus, Alexandrinos, Cilices, Cyrenenſes, & Aſianos fuiſſe tales. In tota Ægypto, aliiſque regionibus illos habitaſſe a Ptolemæis præſertim traductos teſtatur Ioſephus l.* 2. *contra Apion. Quin etiam in Sardiniam Tacitus, alioſque plures aliò, Suetonius in Tiberio, quos omnes fuiſſe Iudeos deplorat Ioſephus l.* 18. *De Antiochia, aliiſque urbibus Cœleſyriæ eadem habet l.* 2. *Antiq. cap.* 2. *&* 3. *Ad horum mentionem iterum æſtuat Salmaſius*. Helleniſtæ Antiochiæ, *ait*, erant Proſelyti, *& de more probat argumentatione, ſi ſuperis placet, neceſſaria*. Helleniſtæ Antiochiæ, *ait*, erant Proſelyti, *quia Nicolaus ejus Civis proſelytus erat: ergo etiam Diaconi illi ejus ſocii. Fun. pag.* 82. *Iam non miror totos ejus libros ſcatentes* ἀσυλλογιςίαις, *nam quam legem diſſerendi ne tirones quidem ignorant*, a particulari *nempe, ut ajunt*, ad univerſale non valet conſequentia, *ipſe nunquam addidicit*.

*Verum oblitus pene fueram alìus non teli, ſed tormenti bellici, quod Claudius magno cum fragore contra nos contorquet Fun. pag.*71. *Septem illi Diaconi, inquit, omnes erant ex græca progenie: Nomina illorum hellenica id manifeſte declarant Stephanus, Philippus*,

pus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, & Nicolaus. Profecto hominem acutiorem vidi neminem, quam Salmasium. Facere non possum, quin dem manus victas argumento tam efficaci, mirorque illius modestiam, qui solum illos septem enumerare contentus reliquit Petrum, Paulum, Andream, Bar-tolomæum, Marcum, Lucam, seu Lucium, Philippum, Thomam Didymum; & ex LXX. *discipulis, quorum paucos novimus, Sosthenem, Andronicum, Iunium, Nigrum, Lucium Cyrenæum, Mnasonem, & Aristodemum: inter nomina id ætatis Agrippam cum uxore Berenice, Æneas, Alcimus, Antiochus, Antigonus, Alphæus, Antipas, Antipater, Apollo, Apelles, Archelaus. Heic quot Aristobulos, quot Alexandros enumerare possem hebræos ex sola prima littera Alphabeti? Sed quid ago? in fine libelli jam sumus. Legat qui plura videre vult, Fl: Iosephum, & Philonem, qui cum aliis sexcentis græca nomina habent. Ergo hi omnes non hebraici sanguinis erant, sed Proselyti. Vicit Salmasius, convocet libitinarios, pollinctores, sandapilarios, vespillones, ducat jam funus, pyram accendat, Ossa colligat, cineres recondat Linguæ Hellenisticæ, ut in suo Nosocomio sint contra Hellenisticariorum insaniam pharmacon* Ἀντίδοτον. i. *Antidotum.*

FINIS.